

YENİ NƏŞRLƏR. НОВЫЕ ИЗДАНИЯ. NEW PUBLICATIONS

AŞIQ YARADICILIĞININ ÖYRƏNİLMƏSİNƏ
VƏ EPOSSÜNASLIĞIMIZA
YENİ TÖHFƏ

Açar sözlər: heca vəznı, aşıq sənəti, yazılı ədəbiyyat, xalq poeziyası, monoqrafiya, “Kitabi-Dədə Qorqud”, oğuzlar, tədqiqatçı, qəhrəmanlıq, müşahidə, təhlil, epik düşüncə

Azərbaycan şifahi və yazılı poeziyası heca və əruz vəznləri əsasında biçimlənmişdir. Uzun illər mütəxəssislər hər iki vəznə bağlı bir sıra tədqiqatlar apararaq dəyərli əsərlər ortaya qoymuşlar. Qeyd edək ki, əruzun meydana gəlmə tarixi əsasən yazılı ədəbiyyatla bağlı olduğu üçün bu tarixi müəyyənləşdirməkdə çətinlik törənməmişdir. Lakin heca vəznli poeziyamızın yaranma tarixi ilə bağlı həqiqəti söyləmək bir qədər çətinlik törədir. Heca vəznini hansı əsərdən, hansı dövrdən başlaması mübahisə doğuran məsələ kimi bu gün də qalmaqdadır. Bu, həm də aşıq poeziyasına aiddir. Aşıq poeziyamızın ən gözəl nümunələri hecəda yarandığından bu yaradıcılığın başlanğıcını təyin etmək də uzun illər müşkülə çevrilmişdir. Bu sahədə bir-biri ilə üst-üstə düşən və eyni zamanda ziddiyyət təşkil edən çoxlu fikirlər olsa da, tam olaraq bu poeziyanın tarixi XV-XVI yüzillikdən o yana getməmişdir. Bu mənada Nizami Xəlilovun “Heca vəznı və aşıq sənətinin yaranma tarixi” adlı monoqrafiyası aktual bir mövzuya həsr olunmuşdur. Yaxşı haldır ki, o, bu mövzuda doktorluq dissertasiyası yazmış və eyni zamanda “Aşıq yaradıcılığı və yazılı poeziya” adlı bir monoqrafiya da nəşr etdirmişdir. Oxuculara təqdim olunan bu kitab həmin monoqrafiya ilə bütöv bir sistem təşkil edir və sanballı böyük bir tədqiqatın ayrı-ayrı hissələri kimi düşünülmüşdür. “Heca vəznı və aşıq sənətinin yaranma tarixi” monoqrafiyasını N.Xəlilovun “Aşıq yaradıcılığı və yazılı poeziya” adlı kitabının ilk hissəsi kimi qəbul etmək olar. Müəllif burada “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanına, M.Kaşğarlının “Divanü-lüğat-it-türk” əsərinə, Nizami Gəncəvi yaradıcılığına müraciət edərək heca vəznı və aşıq yaradıcılığının tarixini anadilli ədəbiyyatımızın tarixilə, yəni XIII əsrlə bağlamağa çalışır.

Qeyd edək ki, vaxtilə heca vəznı və aşıq yaradıcılığının tarixini bir müddət XVIII əsrlə – M.P.Vaqiflə bağlamışlar, sonralar isə bir qədər də irəli gedərək Ş.İ.Xətai dövrü ilə əlaqələndirmişlər. Ara-sıra aşıq sənətinin tarixini XIII-XIV əsrlərlə bağlayan tədqiqatlar da olmuşdur. Lakin həmin tədqiqatçılar mülahizələrini ətraflı əsaslandırmamışlar. N.Xəlilov XIII əsrdə yaşamış İ.Həsənoğlunun, Q.Bürhanəddinin XIV-XV əsrlərdə Şah Qasım Ənvarın, S.İ.Nəsiminin yaradıcılığına müraciət edərək, nümunələr gətirərək heca vəzninə maraq doğurur və alqışlanası cəhətdir.

O, sazın yaranmasını Nizami Gəncəvi dövrü ilə bağlayır, şairin yaradıcılığından bir sıra nümunələr gətirir. Müəllif sonrakı yüzilliklərdə yaranmış “Dastani-Əhməd Hərəmi”, “Mehri və Vəfa” və s. kimi poemalara istinad edərək aşığın və sazın tarixini çox-çox qədirlərə aparıb çıxarır. N.Xəlilov “Əsli və Kərəm” dastanının tarixini də XIV-XV əsrlərlə bağlayır. Yaxşı cəhətdir ki, müəllif nədən danışarsa danışsın fərziyyələrlə mülahizə söyləmir, yazılı mənbələrə istinadən fikirlərini əsaslandırmağa çalışır. Məsələn, “Əsli və Kərəm” dastanının qədimliyindən bəhs edərkən o, prof. Xalq Koroğlunun, prof. M.H.Təhmasibin mülahizələrinə

əsaslanır. X.Koroğlu yazırdı ki, “Əsli və Kərəm” dastanı XIV-XV əsrlərdə Orta Asiyada geniş yayılmışdır. M.H.Təhmasib qeyd edirdi ki, S.Mümtazın nəşrində Nəsiminin şeirində Kərəmin adı çəkilirdi, sonrakı nəşrlərdə nədənsə Kərəmin adı şeirdən çıxarılmışdır. Və yaxud, Nəsiminin yaradıcılığından danışarkən şairin qoşma, gəraylı, təcnis, qıfılənd şeir şəkillərindən istifadə etməsini nümunələrlə araşdırır.

Müəllif Şirvanlı Molla Qasımdan bəhs edərkən göstərir ki, o, Yunis Əmrənin müasiri olmuş, biri digərinə nəzirə yazmışdır. O da qəribədir ki, N.Xəlilov Molla Qasımı Quzey Azərbaycanda deyil, Güney Azərbaycanda bağlayır: “Molla Qasım təxminən XIII-XIV yüzilliklərdə (1230-1315) yaşamışdır. O, Cənubi Azərbaycanda Xəstə Qasımın doğulduğu Tikmədaşdan təxminən 10 km aralıda böyük kənd olan Şirvanlıda anadan olmuşdur və Şirvanlı özünə təxəllüs götürmüşdür. Bu ənənə yazılı ədəbiyyatda Xaqanidən (Şirvanlı), Nizamidən (Gəncəvi) başlamışdır və sonra da davam etmişdir. Molla Qasımın da adının qarşısında “Şirvanlı” təxəllüsünün olması onu göstərir ki, o, Quzey Azərbaycanda deyil, Güney Azərbaycanda anadan olmuşdur. Necə ki, Dirili Qurbani, Tufarqanlı Abbas, Tikmədaşlı Xəstə Qasım kimi, Molla Qasım Şirvanlı da doğulduğu yerin adını özünə təxəllüs seçməklə aşıq ədəbiyyatında bu ənənənin əsasını qoymuşdur”.

N.Xəlilov heca vəznə və aşıq yaradıcılığının inkişafını izlədikcə Məhəmməd Füzuli, Şah İsmayıl Xətai, Məhəmməd Əmani, Molla Vəli Vidadi, Molla Pənah Vaqif və başqalarının yaradıcılığına müraciət edərək mülahizələrini sübut etməyə çalışır.

Folklorşünaslıqda və ədəbiyyatşünaslıqda tez-tez qarşıya belə bir sual çıxır ki, aşıq yaradıcılığı yazılı ədəbiyyata aiddir yoxsa şifahi xalq yaradıcılığına? Monoqrafiyada göstərilir ki, aşıq yaradıcılığı “bir tərəfdən xalq yaradıcılığına bağlanmış, o biri tərəfdən yazılı ədəbiyyata” (M.İbrahimov). Müəllif bu qənaətə gəlir ki, əslində aşıq yaradıcılığı müəyyən mənada folklorə daha çox yaxınlaşır: “Belə ki, aşıq yaradıcılığı müəllifli olsa da, ağızdan-ağıza keçərək variantlı şəkildə bizə gəlib çatmışdır. Buna Qurbanidən, Abbas Tufarqanlıdan, Xəstə Qasımdan, Aşıq Alıdan və başqa aşıqlardan istənilən qədər nümunə gətirmək olar. Hətta bəzən bir sənətkarın şeiri başqa bir aşığın şeirləri içərisinə də düşmüşdür. Məsələn, M.P.Vaqiflə Şəmkirli Aşıq Hüseynin bir neçə şeiri vardır ki, onlar bir-birindən az fərqlənir və həmin şeirlər hər iki müəllifin adı ilə çap olunub”. Müəllif qeyd edir ki, bizə elə gəlir ki, o şeirlər (“Oynasın”, “Hər yetən gözələ gözəl demərəm” və s.) Vaqifindir, Aşıq Hüseyn o şeirləri məclislərdə oxuyanda müəyyən əlavələr etmişdir.

Kitabın təqdirəlayiq cəhətlərindən biri də müəllifin mübahisəli məsələlərə geniş yer ayırmasıdır. Tədqiq etdiyi hədəflərlə – müəlliflərlə polemikaya girən N.Xəlilovun hər bir müəlliflə etika çərçivəsində öz fikrini sübuta çalışmasını xüsusilə qeyd etmək istərdik.

Monoqrafiyada o qənaətə gəlinir ki, heca vəznə və aşıq yaradıcılığı Azərbaycan yazılı ədəbiyyatı ilə paralel inkişaf etmişdir, bəlkə də yazılı ədəbiyyatdan əvvəl yaranmışdır. Əsas diqqət ona yönəlmişdir ki, aşıq yaradıcılığı yazılı poeziyaya saysız-hesabsız mövzular mənbəyi olmuş və yazılı poeziya sənətkarlarının dünyagörüşünü zənginləşdirmişdir. Aşıq poeziyası üslubunda və aşıqsayağı tərzdə yazılmış şeirlər yaddaşlara köçmüş, tez əzbərlənmiş, aşıqların repertuarında geniş yayılma imkanı əldə etmişdir. Azərbaycan yazılı poeziyasının görkəmli nümayəndələri aşıqların qabaqlaşma üslubundan istifadə edərək bir-biri ilə şeirləşmiş, mənzum məktublaşma forması yaratmışdır. Ustad aşıqlar el şənlik və məclislərində yazılı poeziya nümunələrindən, qoşma və gəraylılardan oxumuş və bu böyük sənətkarların tanınmasına səbəb olmuşlar. Ən başlıcası aşıq yaradıcılığı yazılı poeziyaya təsir etdiyi kimi, qarşılıqlı olaraq özü də yazılı poezi-

ya hesabına zənginləşmişdir. Müəllif qeyd edir ki, bu proses yeddi yüz ildən artıqdır davam edir.

Yeni nəşr olunmuş ikinci kitab eposşünaslığımıza daha bir töhfədir. AMEA Folklor İnstitutu Elmi Şurasının qərarı ilə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ülkər Azad qızı Nəbiyevanın «Türk epik ənənəsində «Kitabi-Dədə Qorqud» monoqrafiyası («Elm və təhsil», 2014) çapdan çıxmışdır. Kitabın elmi redaktoru AMEA-nın müxbir üzvü, professor Nizami Cəfərov, rəyçiləri professorlar Abdulla Abbasov və Kamil Allahyarovdur.

Monoqrafiya türk epik ənənəsində Dədə Qorqud dastanlarının şifahilikdən yazıya keçirilməsi mərhələsini, itirilən bir çox folklor ünsürlərinin tarixi baxımdan dəyərini araşdırmağa həsr edilmişdir.

Ön sözdən götürülən bu cümlə kitabın araşdırma istiqaməti ilə bağlı müəyyən təsəvvür yaradır.

Ümumiyyətlə, qəhrəmanlıq dastanları kimi təqdim edilən «Kitabi-Dədə Qorqud», «Koroğlu» kimi dastanlarımız tədqiqatçılar tərəfindən iki əsas istiqamətdə araşdırılır. Bir qrup alimlər bu dastanlardakı mifoloji qatları əsas götürüb, bu yöndən mülahizələr yürütdükləri halda, digər qisim alimlər tarixi aspektdən yanaşmaqla bu dastanlara real tarixi hadisələrin bədii inikası kimi diqqəti yönəldirlər. Ülkər Nəbiyevanın «Kitabi-Dədə Qorqud»da oğuzlar və oğuz eli» adlı ilk fəsilə aşağıdakı tərzdə giriş verməsi də müəllifin dastana baxış mövqeyini ortaya qoyur:

«Kitabi-Dədə Qorqud» kimi möhtəşəm bir abidənin tədqiq edilməsi bütövlükdə həm qədim, həm də orta əsr oğuzlarının dünyagörüşünün öyrənilməsi, onların cəmiyyətdaxili yaşayışının, daxili və xarici düşmənlərinin, baş verən ziddiyyətlərin əks olunmasının öyrənilməsidir. Təbii ki, hər bir dastan əslində cəmiyyət həyatının tarixidir və ya dastanlaşmış tarixidir. Oğuz eli termini qəhrəmanlıq səhnələrinin, sevginin, xəyanətin, dövlət məsələlərinin, şənliklərin keçirildiyi epik məkan mənasında işlədilmişdir.

«Kitabi-Dədə Qorqud»da baş verən hadisələr oğuzların həyatı üçün ənənəvi olan məişətlərini, təsərrüfatlarını, məşğuliyyətlərini, qısacası, həyatı tərzini əks etdirir. Bu hadisələrə real həyat zəminində yanaşmaq zəruridir. Onları qeyri-real həyat tərzini, yaxud oğuz həyatından əvvəlki düşüncə ölçülərində götürmək həqiqətə uyğun olmazdı. Həmin hadisələr türklərin mifoloji dünyagörüşlərini deyil, tarixi şəraitdəki yaşamalarının və fəaliyyətlərinin yeni mərhələdəki qəliblərini əhatə edir. «Kitabi-Dədə Qorqud»dakı hadisələr oğuzların qəbilə və tayfa dövründə baş verir» (səh.6).

Göründüyü kimi, tədqiqatçı dastana tarixi dəyər prizmasından yanaşır, bunu «dastanlaşmış tarix» kimi səciyyələndirir. Məhz dastana bu nöqteyi-nəzərdən yanaşdığı üçündür ki, Ülkər xanım «Türk epik düşüncəsində oğuz cəmiyyətinin təzadlı və ziddiyyətli həyatından danışmazdan əvvəl oğuzlar haqqında tarixi məlumatda da ehtiyac vardır» deyərək, fikirlərini filoloji istiqamətdən təsbit etməkdən ötrü tarixi faktlara, dəlillərə də müraciət edir. Bunun üçün F.Sümər, A.Y.Yakubovski, V.V.Bartold, V.M.Jirmunski və başqalarının əsərlərinə üz tutur. Məsələn, Jirmunskinin fikirlərinə isnadən göstərir ki, türk eposunu dünya eposları ilə müqayisə edəndə aydın nəzərə çarpır ki «bu epos hadisələrin ümumi durumu və məzmunu baxımından dünya eposundan xeyli sonralar meydana gəlsə də, etnik yaddaşda yaşayan tarixi faktları və hadisələri qoruyub saxlamaq cəhətdən daha qədim görüş və təsəvvürlərlə çarpazlaşır. Ancaq bu hökmü yalnız oğuz eposu barədə vermək mümkündür. Çünki oğuz eposu tarixi həqiqətlər, hadisələr və faktlar üzərində qurulmuşdur. Ancaq qıpçaq eposuna belə yanaşmaq olmaz. Çünki qıpçaq eposunda romantik təsvir öndədir. Tarixilik isə bu eposa sonralar daxil olmuşdur»

(səh.10).

Tədqiqatçı Ü.A.Nəbiyeva bu kontekstdən yanaşmanı əsas götürməklə bir daha vurğulayır ki, «Türk eposu qədim türk mifologiyasından sonrakı dövrün məhsuludur. O, artıq formalaşmış dastançılıq ənənəsinə əsaslanırdı».

Qeyd edək ki, Ülkər Nəbiyeva digər türk dastanlarını da tədqiqat müstəvisinə gətirir, onların «Kitabi-Dədə Qorqud»la paralellik təşkil edən tərəflərini belə səciyyələndirir: «Qədim türk eposu, xüsusilə «Alp Ər Tonqa» və «Oğuz Kaqan» üzərində aparılan müşahidələr göstərir ki, oğuz epik ənənəsinin formalaşma tarixi daha qədim dövrlərə gedib çıxır. Hətta qədim türk eposunun bu yaradıcılıq ənənəsindən kənarında yaradıldığını söyləmək imkanı məhdudlaşır. İstər «Alp Ər Tonqa», yaxud «Oğuz kaqan»da, istərsə də «Şu» və başqa nümunələrdə bir elin, ulusun, qövmün tarixinin bədii tərənnümü diqqəti cəlb edir. «Alp Ər Tonqa»da hökmdarın alplığı, rəşadəti, ölümü, xalqın ona bəslədiyi məhəbbətin bədii yekunu kimi yaranan və bizə gəlib çatan ağılar, «Şu» dastanında sakaların taleyi, xaqanın cəngavərliyi, İsgəndərə qarşı dayanması, elini qoruyub saxlaması, qəhrəmanlığın sonu öz əksini tapır. Eyni ənənənin «Oğuz kaqan»da təkrarı göz önündədir. Oğuz xaqanın da dünyaya gəlişi, rəşadətləri, oğuz ellərini birləşdirməsi və nəhayət, bu qəhrəmanlığın sonu – onun öz torpaqlarını övladları arasında bölüşdürməsi dastan süjetinin əsasını təşkil edir. Dünya eposunda epik qəhrəmanın taleyi iki məqamda özünü göstərir. Ya döyüşlərdə baş qəhrəman özünün son qəhrəmanlığını göstərir və döyüş meydanında qəhrəmanlıq sona yetir, ya da qocalıq məqamında xaqan (xan) öz varisini taxta çıxarmaqla qəhrəmanlıq dövrünə son qoyur. Bu ənənə qədim türk dastanlarından başlayaraq qədim türk eposunda özünü müxtəlif variantlarda göstərir. Sonrakı dövrlərdə yaranan oğuznamələrdə, eləcə də «Şəcərəyi-tərakimə»də və digər oğuznamələrdə bunu aydın görmək mümkündür» (səh.11-12).

Göründüyü kimi, Ü.Nəbiyeva tədqiqə çəkdiyi mövzunu başqa-başqa ədəbi mətnlərlə müqayisəli şəkildə bir araya gətirmək yolu ilə fikirlərini tutarlı şəkildə əsaslandırmağa müvəffəq olur. Hətta bu müqayisə arealını türk epik ənənəsi çevrəsindən kənara çıxmaqla daha da genişləndirməyə nail olur. Belə ki, o, yunan eposu ilə bağlı müqayisələrə də meydan verərək yazır:

«Kitabi-Dədə Qorqud» oğuzları bütün ziddiyyət və təzadları, xarici və daxili düşmənləri ilə mübarizə şəraitindəki həyatı, gerçəkliyə əsaslanan dünyagörüşü, idarəçilik sistemi ilə eposda canlandırma bildi. Yunan eposundan çox-çox irəli gedərək ziddiyyət və qarşıdurmaları Allahlar, hökmdarlar arasından yox, real insanlar, qəbilə və tayfa halında yaşayan, dövlət yaradan, cəmiyyət quran insanlar arasından götürüb eposa gətirdi. Belə ki, qədim yunanlar antik yunan panteonu ilə bağlı süjetlərini, özlərinin «uşaqlıq dövrünün mədəniyyətini» qüdrətli yunan sənətkarının yaradıcılığında, məsələn, müəyyən dərəcədə Homerin yaradıcılığı, eləcə də dövrün bir sıra digər sənətkarlarının əsərləri vasitəsilə sonrakı nəsillərə keçmişdir. Bu gün onların özü üçün də hələ müəmma olaraq qalmaqdadır ki, bu faciələr həqiqətən Homerindir, yoxsa geniş və çoxcəhətli yaradıcılığı ilə dövrünün şöhrətli söz ustaları olan yunan rapsodlarının ümumi yaradıcılığının Homerin adı altında birləşmiş nümunələridir. Hər halda Homer öz adı ilə bağlı olan qədim yunan mif, əfsanə və tarixi qəhrəmanlıq rəvayətlərinə elə bir ölməzlik bəxş etmişdir ki, onlar məhz Homerin adı ilə bağlı yazıya keçmiş və qüdrətli yunan eposunu təmsil etmişdir» (səh.13).

Ülkər Nəbiyeva «Kitabi-Dədə Qorqud» eposu üzərində maraqlı müşahidə və təhlillər aparıb, tarixi planda dolğun və ətraflı fikirlər söyləməyə müyəssər olmuşdur. «Oğuznamələrdə alplıq:

fiziki güc və mənəvi-əxlaqi dəyərlər» və «Kitabi-Dədə Qorqud» boylarının tarixi-coğrafi arealı» adlı 2-ci və 3-cü fəsillərdə də tarixi-filoloji istiqamətdə tədqiqatçılığını davam etdirmişdir, epik düşüncə işığında bir sıra məsələlərə aydınlıq gətirmişdir.

НОВЫЙ ВКЛАД В ИЗУЧЕНИЕ АШУГСКОГО ТВОРЧЕСТВА И ЭПОСОВЕДЕНИЕ

РЕЗЮМЕ

Азербайджанская литература, как устная, так и письменная сформировалась на основе силлабического стихосложения и аруза. История зарождения аруза связана с письменной литературой, поэтому нетрудно определить этот исторический момент. Однако несколько сложнее высказать мнение относительно точной даты истории зарождения силлабического стихосложения и ашугского творчества. Монография Н.Халилова «История зарождения силлабического стихосложения и ашугского творчества» вносит ясность в эти неточности. Автор монографии обращается к дастану «Китаби-Деде Горгуд», «Лугату» М.Кашгарли, творчеству Низами и на основе перечисленных примеров пытается связать историю силлабического стихосложения и ашугского творчества с историей нашей родной литературы, то есть с XIII веком.

Для обоснования своих предположений Н.Халилов обращается к творчеству жившего в XIII веке Гасаноглу, а также Г.Бурханеддина, Насими, Хатаи, Амани, Вагифа и высказывает ценные мысли по этому поводу.

Здесь эпос «Китаби-Деде Горгуд» исследуется как монументальный источник, сохранивший в себе образ жизни огузов, их героизм, морально-духовные ценности. На первый план выдвигаются такие актуальные для фольклористики проблемы, как ареал устного распространения, этапы возникновения, историческая хронология сюжетов и сказаний о Деде Горгуде, а также особенности боевого преимущества огузов и другие вопросы.

В монографии «Деде Горгуд в тюркской эпической традиции» с точки зрения фольклористики проводится исследование эпоса, особенно периода зарождения огузских сказаний и их перехода от устной традиции к письменной, внутренних противоречий огузов, форм их урегулирования, главных норм морали в сказаниях о Деде Горгуде, некоторых особенностей преимущества и других проблем.

Ключевые слова: силлабическое стихосложение, ашугское творчество, письменная литература, народная поэзия, монография, «Китаби-Деде Горгуд», огузы, исследователь, героизм, анализ, эпическое мышление, рассмотрение

THE NEW PRESENT INTO ISSUES OF ASHUG'S CREATIVITY AND EPOS STUDIES

SUMMARY

The Azerbaijan literature, both oral, and written was generated on a basis силлабического стихосложения and aruz. The origin of aruz history is connected with the written literature, therefore it is easy to define this historical moment. However it is a little bit more difficult to express opinion concerning exact date of history of origin syllabic poetry and ashug creativity. N.Khalilov's monography «The origin history of syllabic poetry and ashug creativity» clears up these discrepancies. The author of the monography addresses to dastan "Kitabi-Dede Gorgud", «Lughatu» M.Kashgarli, to creativity by Nizami and on the basis of the listed examples tries to connect history силлабического стихосложения and ashug creativity with history of our native literature, which is with XIII century.

For a substantiation of the assumptions of N.Khalilov addresses to creativity living in XIII century Hasanoghlu, and also G, Burhaneddin, Nasimi, Khatayi, Amani, Vagif and states valuable thoughts in this occasion.

There are put forward such actual for folkloristics problems, as an area of oral distribution the epos "Kitabi-Dede Gorgud" is investigated as the monumental source, which has kept in a way of Oghuzes life, their heroism, morally-cultural wealth. On the foreground occurrence stages, historical chronology of plots and legends on Dede Gorgud, and Oghuzes fighting advantage features and other questions.

In the monography by name Dede Gorgud in Turkic epic tradition has been researching from the point of folkloristics view the origin period Oghuzes legends, especially their transition from oral tradition to written, internal contradictions Oghuzes, forms of their settlement, and the main norms of morals in the epos legends on Dede Gorgud, some features of advantage and other problems.

Keywords: syllabic poetry, ashug creativity, the written literature, national poetry, monography, "Kitabi-Dede Gorgud", Oghuzes, researcher, heroism, considering, analyses, epic thought